

TWEEDE OPENBARE BERICHT VAN DE COMMISSIE-SAMSON

**Seksueel misbruik van kinderen
die van overheidswege vanaf 1945
in instellingen en pleeggezinnen
zijn geplaatst**

Datum:
26.01.2011

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding

2. Onderzoeken

- 2.1. Onderzoeksplan
- 2.2. Deelonderzoeken
- 2.3. Contacten met de commissie-Deetman

3. Meldingen

- 3.1. Eerste indrukken
- 3.2. Commissiegesprekken
- 3.3. Rondetafelgesprekken
- 3.4. Contacten met het Openbaar Ministerie
- 3.5. Hulpverlening

Bijlagen

- 1. Onderzoeksplan
- 2. Afspraken met het Openbaar Ministerie

Hoofdstuk 1 Inleiding

Dit is het tweede openbare bericht van de commissie-Samson. De commissie doet onderzoek naar seksueel misbruik van minderjarigen die sedert 1945 onder verantwoordelijkheid van de overheid in de jeugdzorg zijn geplaatst. Het eerste openbare bericht kwam op 23 september 2010 uit. In dit tweede openbare bericht doen we verslag van het werk dat sinds eind september is verricht.

We hebben de afgelopen maanden gewerkt aan de verdere inrichting van het onderzoek. Daarbij is gekozen voor de inzet van verschillende methodes die samen een overzicht moeten geven van wat er in de onderzochte periode van 65 jaar bekend is over seksueel misbruik in de jeugdzorg. Het gaat de commissie daarbij om het brede veld van de jeugdzorg, dus jeugdinstellingen en pleegzorg.

Het meldpunt is een van de manieren om zicht te krijgen op de problematiek. Inmiddels hebben we via dit meldpunt contact gehad met honderden slachtoffers, ouders en anderen die informatie konden geven over individuele gevallen van misbruik. De wetenschappelijke deelonderzoeken die binnenkort van start gaan, betreffen de geschiedenis van de jeugdzorg, het vóórkomen van seksueel misbruik binnen de jeugdzorg, de wetsgeschiedenis en de feitelijke gezagsverhoudingen binnen de instellingen. Tot slot hebben we gesproken met professionals uit het veld en de wetenschap om meer zicht te krijgen op de gang van zaken.

De opbouw van dit tweede bericht is als volgt:

- In hoofdstuk 2 gaan we uitgebreid in op het onderzoek. Gezien de omvang van het onderwerp is er een apart onderzoeksplan opgesteld (2.1). Hieruit blijkt met behulp van welke methodes we de onderzoeksvragen willen beantwoorden en wat de planning van de onderzoeken is. Voor de meeste onderzoeken is offerte aangevraagd. We verwachten de opdrachten binnenkort te kunnen gunnen (2.2). Ook zeggen we kort iets over de contacten met de commissie-Deetman (2.3).
- Naast de onderzoekswerkzaamheden van de commissie functioneert er een meldpunt dat in hoofdstuk 3 ruime aandacht krijgt. Enkele opvallende zaken noemen we nu reeds (3.1). Verschillende melders hebben aangegeven in gesprek te willen komen met de commissie. We beschrijven hoe we dat willen doen (3.2). De meldingen leveren vragen op over de huidige werkwijze van de reguliere instanties. De commissie organiseert daarover rondetafelgesprekken met het veld van de jeugdzorg (3.3). Naar aanleiding van de meldingen zijn er de afgelopen maanden contacten onderhouden met het OM. Geschetst wordt hoeveel zaken door de commissie zijn overgedragen aan het OM en wat mensen hiervan kunnen verwachten (3.4). Ten slotte is in de contacten met het

meldpunt steeds gevraagd of mensen hulp nodig hebben via de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling of van Slachtofferhulp Nederland. We zetten in 3.5 uiteen hoe dat nu loopt.

Volgende openbare berichten

Het derde bericht brengt de commissie naar verwachting eind april 2011 uit. Daarin wordt in ieder geval aandacht geschonken aan de voortgang van de onderzoeken. Het vierde bericht komt rond 1 juli 2011 uit.

Hoofdstuk 2 Onderzoeken

Voorafgaande aan de vaststelling van het onderzoeksplan zijn vele gesprekken gevoerd met wetenschappers en praktijkmensen die het veld van de jeugdzorg en de voorlopers daarvan goed kennen. Dat is voor de commissie bepalend geweest in de uiteindelijke vormgeving van het onderzoeksplan en het daarmee gepaard gaande aanbestedingstraject. Voor vijf van de zes deelonderzoeken zijn offertes aangevraagd, voor ieder deelonderzoek bij drie of meer instellingen. Bij het juridische onderzoek was dit vanwege de lagere kosten niet nodig.

2.1 Onderzoeksplan

De commissie heeft een onderzoeksplan vastgesteld (zie bijlage 1). In concept, want een laatste bijstelling naar aanleiding van de ingediende offertes is nog mogelijk. Het onderzoeksplan gaat uiteindelijk leiden tot enkele hoofdstukken in het eindrapport. Een voorlopige indeling ziet er als volgt uit:

- In het eerste hoofdstuk geven we een historische schets van de institutionele ontwikkeling van de jeugdsector vanuit het perspectief van het kind en de aan hem/haar verleende zorg. Het gaat hier nadrukkelijk niet alleen om de discussie over hoe de instituties hebben gefunctioneerd, maar ook om de vraag hoe dat handelen door het kind zelf is ervaren (en de verschuivingen daarin door de tijd). Het gaat erom te reconstrueren hoe de hulpverlening aan kinderen met diverse achtergronden binnen een veranderende context vorm heeft gekregen.
- Het tweede hoofdstuk geeft een overzicht van de ontwikkeling van de bevoegdheden in de jeugdzorg en wordt onderverdeeld in enerzijds het juridisch kader waarbinnen de huidige jeugdzorg opereert en de voormalige jeugdzorg heeft gehandeld (juridisch onderzoek) en anderzijds hoe de verantwoordelijkheden in beleid, protocollen etc. verder zijn geformaliseerd (governance onderzoek). We omschrijven hoe de wetten in praktische verantwoordelijkheden zijn vertaald. Hierbij gaat het om de directe uitwerking van de wetsteksten in de zin van:
 - Verdeling van verantwoordelijkheden
 - Aanwezigheid van gestandaardiseerde werkinstructies
 - Toezicht op de werkwijze
- Daarna volgt in het derde hoofdstuk de feitelijke beschrijving van het seksueel misbruik van kinderen die onder verantwoordelijkheid van de overheid in de jeugdzorg zijn geplaatst. Hierbij wordt uitgebreid ingegaan op de reacties van direct betrokkenen en van overheidswege. Methodologisch

moet een onderscheid worden gemaakt tussen recente en oudere gevallen van misbruik. Dit heeft onder andere te maken met de werking van het autobiografisch geheugen van mensen, de beschikbaarheid van betrouwbare bronnen en de relevantie voor de huidige en toekomstige praktijk. Ook zullen mensen met een beperking met een aparte methodologische aanpak worden benaderd. Op basis van deze drie onderzoeksdelen zal worden getracht een aantal profielen te schetsen dat een beeld kan geven over:

- Pleger
- Slachtoffer
- Situatie van het misbruik

2.2 Deelonderzoeken

Het onderzoeksplan is vertaald in zes deelonderzoeken en vormt het basisdocument voor de offerteaanvragen, te weten:

1. Historisch onderzoek
2. Bevoegdheden en verantwoordelijkheden
 - a. Juridisch onderzoek
 - b. Governance onderzoek
3. Aard en omvang van seksueel misbruik, en de reactie op signalen van seksueel misbruik (uit de periode 2008 tot en met 2010)
4. Aard en omvang van seksueel misbruik, en de reactie op signalen van seksueel misbruik (1945 tot en met 2007)
5. Aard en omvang van seksueel misbruik onder kinderen met een beperking, en de reactie op signalen van seksueel misbruik binnen deze groep kinderen (1945-2010)

Het onderzoek (2a) naar het juridisch kader loopt al, zoals eerder gesteld. De heer J. Wiarda, oud-raadsadviseur bij het Ministerie van Veiligheid en Justitie voert dit onderzoek uit.

Voor de overige onderzoeken zijn op 9 december 2010 de offerteaanvragen de deur uit gegaan. De aanbestedingsfase eindigt op 24 januari 2011. Naar verwachting starten de onderzoeken in februari. Het is de bedoeling dat ze in december 2011 gereed zijn.

De deelonderzoeken krijgen afzonderlijke begeleidingscommissies. In deze commissies zijn verschillende externe deskundigen vertegenwoordigd, naast leden van de commissie-Samson zelf. Als externe deskundigen zijn wetenschappers en praktijkdeskundigen benaderd. Op dit moment is het formeren van de begeleidingscommissies bijna afgerond.

Als de onderzoeken gereed zijn, schrijft de commissie vervolgens voor de zomer van 2012 haar eindrapport. In die tijd kunnen we tevens bezien of het nog nodig is om lacunes in het onderzoek te dichten.

2.3 Contacten met de commissie-Deetman

De secretariaten van de commissie-Deetman en de commissie-Samson onderhouden regelmatig contact zonder dat we in elkaars verantwoordelijkheden treden. Op onderdelen wordt er kennis (archieven en de technische verwerking van meldingen) gedeeld zodat er geen doublures optreden. Dit gaat bijvoorbeeld op voor de kennis van de relevante archieven. Hetzelfde speelt bij de technische verwerking van meldingen. Er is tussen de twee commissievoorzitters ook afgesproken dat de beschrijving van het juridisch kader (hierboven genoemd bij de deelonderzoeken: 2a) mede op verzoek van de commissie-Deetman gebeurt.

Hoofdstuk 3 Meldingen

3.1 Eerste indrukken

Bij het meldpunt zijn er tot op heden zo'n 350 meldingen binnengekomen. De commissie heeft gemerkt dat er op het moment dat zij in de publiciteit treedt meteen een duidelijke opleving in het aantal meldingen komt. De laatste maanden is er behalve via de telefoon steeds meer gereageerd via de mail en per brief. De commissie verwacht dat er naar aanleiding van publiciteit eind januari 2011 weer extra meldingen binnenkomen. Voorts hebben we circa 50 meldingen via de commissie-Deetman ontvangen.

Van de meldingen is ruim de helft afkomstig van een slachtoffer en een kwart van een ouder. De overige zijn meldingen van een ander familielid, een professional of anderen. Dit zijn eerste indrukken die mogelijk zullen veranderen als er meer meldingen bij de commissie binnenkomen.

Er komen meldingen binnen van mensen met uiteenlopende leeftijd. De jongste is 14 jaar, de oudste 77 jaar. De gemiddelde leeftijd van de melders is 50 jaar. Slachtoffers, ouders en familieleden hebben gemiddeld genomen ook deze leeftijd. Professionals die zich melden, zijn gemiddeld genomen wat jonger. Kennissen van slachtoffers gemiddeld wat ouder.

Verder wordt er gemeld over alle jaren vanaf 1945 in een regelmatige lijn. Tot nu toe laten alleen de jaren rond 1970 en de allerlaatste jaren een meer dan gemiddeld aantal meldingen zien.

Iets meer dan de helft van het huidige aantal meldingen slaat op de laatste 30 jaar. Anders gezegd, bij de meldingen gaat het om veel actuele en andere niet-verjaarde zaken. Dit heeft het belang benadrukt van contacten met het Openbaar Ministerie (zie 3.4) en van adequate hulpverlening (zie 3.5).

De urgentie van het onderwerp seksueel misbruik lijkt uit de ontvangen meldingen hoog te zijn. De genoemde aard van het seksueel misbruik is vaak ernstig. Dit geldt ook voor de lange duur van het misbruik veel gevallen. Zeker naarmate men verder teruggaat in de tijd ziet de commissie meldingen over misbruik dat jaren kon aanhouden. Veel onderzoek gaat nog volgen maar deze eerste indrukken onderstrepen het belang van het onderzoek.

De commissie ziet op dit moment niet dat er bepaalde actoren in de jeugdzorg (instellingen of personen) uit springen.

Een aparte vermelding verdienen de meldingen die bij de commissie binnenkomen, maar niet binnen haar taakopdracht liggen. Tot nu toe is dat bij iets meer dan een vijfde van de meldingen het geval. Bij deze zaken beschuldigen moeders vaak vaders of andere familieleden van misbruik. Of men heeft het over kinderen die via een vrijwillige plaatsing in instellingen of pleeggezinnen zijn

terechtgekomen. Of er worden andere sectoren genoemd waar misbruik plaatsvindt. Of er wordt misbruik genoemd dat niet met uit huis geplaatste kinderen gebeurt. Gezien de taakopdracht van de commissie registreren we deze meldingen wel, maar we betrekken ze niet in het onderzoek. We nemen ze met een toelichting op in de uiteindelijke rapportage aan onze opdrachtgevers.

De commissie gaat de meldingen de komende tijd waar mogelijk gebruiken als ondersteunend datamateriaal voor de onderzoeken. De meldingen zullen, naast wat hierboven al is vermeld, uiteindelijk inzicht geven in:

- de verdeling meisjes-jongens
- de verdeling over pleeggezinnen en instellingen
- de leeftijd van het slachtoffer
- aard, frequentie, plaats van het misbruik
- de vraag of er bij het seksueel misbruik ook geweld toegepast werd
- de functie en de leeftijd van de pleger
- de vraag of er iets gedaan werd met mogelijke signalen van seksueel misbruik
- de vraag of er aangifte is gedaan.

De commissie gaat de komende maanden proberen meer meldingen binnen te krijgen. Dan denkt zij behalve aan de slachtoffers of hun familieleden ook aan pleegers en professionals. Die laatste groepen zijn nu ondervertegenwoordigd in de meldingen. Verder zou de commissie graag meer meldingen ontvangen van mensen met een allochtone achtergrond.

3.2 Commissiegesprekken

Het meldpunt voorziet op dit moment in een duidelijke behoefte van melders. De medewerkers van het meldpunt geven veel individuele aandacht aan mensen die opbellen, mailen of schrijven. Een eerste contact leidt in de helft van de gevallen tot vervolgesprekken.

Zeer veel melders hebben daarnaast aangegeven bereid te zijn met de commissie zelf in gesprek te gaan. Mensen hebben allerlei aanvullende informatie gezonden, bijvoorbeeld een boek waarin hun levensverhaal is opgeschreven. Al deze verhalen moeten in de ogen van de melders naar buiten worden gebracht. Het is voor hen een erkenning voor het aangedane leed. Tegelijkertijd zijn anderen bang om hun verhaal te doen. Of men schaamt zich nog steeds.

Als mensen aangeven niet in gesprek te willen gaan met de commissie, dan is de reden vaak dat het hen al heel veel kracht heeft gekost zich te melden. De commissie respecteert dit volledig. De medewerkers van het meldpunt hebben

soms telefoongesprekken gevoerd waarbij de melder aan het einde verwoordde dat het goed was dat het nu een keer gezegd was, maar dat het daarbij zou blijven.

De commissie gebruikt de verhalen van de melders bovendien in het kader van het algemene onderzoek dat zij doet. Het maakt de accenten van het onderzoek scherper en het geeft ook een goede verdieping aan het onderzoek dat gaat over door de overheid uit huis geplaatste kinderen waarbij seksueel misbruik heeft plaatsgevonden. In dat kader moeten deze gesprekken gezien worden.

De commissie gaat vanaf februari 2011 in strikte vertrouwelijkheid gesprekken voeren met melders. De gesprekken zullen in eerste instantie plaatsvinden met slachtoffers. Gesprekken met professionals en plegers volgen later. Deze gesprekken geven een persoonlijke inkleuring aan de algemene patronen die de commissie zal vinden. Tevens biedt het de mogelijkheid om dieper in te gaan op aspecten die uit de melding zelf nog niet zo helder zijn geworden. Tot slot geven de gesprekken de mogelijkheid om antwoorden te krijgen op vragen die niet op basis van de melding zelf zijn verkregen.

De commissie wil verhalen van melders een aparte plaats geven in het eindrapport. Uiteraard zal er toestemming worden gevraagd om die verhalen te mogen gebruiken.

3.3 Rondetafelgesprekken

De eerste stroom meldingen levert enkele opvallende vragen en patronen op. Dat vraagt nu al om direct contact met het veld. Daarmee wil de commissie niet wachten tot het moment dat zij haar eindrapport uitbrengt. De commissie wil vanuit het perspectief van het kind naar de werkprocessen en de keten van actoren bij (vermoedens van) seksueel misbruik kijken. De commissie organiseert daarom dit voorjaar rondetafelgesprekken.

De commissie fungeert op deze manier als versneller om bepaalde patronen te doen veranderen of verbeteren. Het kan de professionals in de jeugdzorg helpen in hun toerusting.

Aan de gesprekken zullen vertegenwoordigers deelnemen van MO Groep en Bureau Jeugdzorg incl. de AMK's, politie en Openbaar Ministerie, Inspectie Jeugdzorg, Raad voor de Kinderbescherming, kinderrechtters, dienst Justitiële Inrichtingen en de Nationale Ombudsman.

3.4 Contacten met het Openbaar Ministerie

In het eerste openbare bericht van 23 september jl. maakten we al melding van onze contacten met het Openbaar Ministerie (OM). De afgelopen maanden is er regelmatig contact geweest met het OM dat vanuit strafrechtelijke optiek wil optreden. Het meldpunt heeft de laatste maanden de nodige inspanningen verricht om van melders preciezere informatie boven tafel te krijgen, zoals de vraag of al aangifte is gedaan.

In de contacten met het OM ging het vooral over de volgende drie onderwerpen:

1. Actuele gevallen van seksueel misbruik waarbij de commissie zelfstandig oordeelde dat er door haar versneld actie moest worden ondernomen richting het OM, bijvoorbeeld vanwege de ernst van het feit of het herhalingsgevaar. Dit is bij 8 zaken gebeurd.
2. Niet-verjaarde zaken die nog een strafrechtelijke toets kunnen ondergaan; hierbij is te allen tijde door het meldpunt contact opgenomen met de melder en de vraag gesteld of hij/zij alsnog aangifte wil doen. Dit betreft 28 zaken.
3. Toetsing door het OM van het al of niet verjaard zijn van zaken die in eerste instantie geanonimiseerd door ons zijn voorgelegd. De uitslag is vervolgens door de commissie meegedeeld aan de betrokkene. Hierna kan eventueel aangifte door betrokkene volgen en een informatief gesprek met de politie.

Per 1 januari 2011 zijn 36 zaken overgedragen aan het OM. Ten tijde van het verschijnen van dit tweede openbaar bericht hebben alle melders de uitnodiging voor een eerste gesprek met de politie gehad en in sommige gevallen zal dit al hebben plaatsgevonden. Het Parket-Generaal bewaakt de voortgang van deze gesprekken en informeert ons hierover op hoofdlijnen. Het OM geeft verdere informatie aan de melder over het onderzoek en de mogelijke strafrechtelijke betekenis ervan.

De commissie is zich ervan bewust dat het (soms opnieuw) ondergaan van een strafrechtelijk onderzoek belastend kan zijn voor betrokkenen. Ook beseft zij dat teleurstellingen op de loer liggen voor melders als door het ontbreken van strafrechtelijk bewijs het OM zou besluiten om zaken toch niet door te zetten. Desondanks is de overdracht van deze zaken aan het OM volgens ons een goede zaak. Daardoor kan worden gezien of in sommige gevallen alsnog wordt vervolgd. De afspraken die de commissie-Samson met het OM heeft gemaakt, staan in bijlage 2.

3.5 Hulpverlening

De medewerkers van het meldpunt vragen in alle gesprekken of melders hulp willen. Veel melders geven aan hulpverlening te hebben gehad. Een deel wil nog een beroep op hulpverlening doen. Het meldpunt kan deze hulp niet zelf geven, maar verwijst door naar gespecialiseerde instanties.

Als ouders bellen over hun kinderen, verwijst het meldpunt door naar de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's) in de verschillende provincies of grootstedelijke regio's. Het AMK geeft advies en onderzoekt (vermoedelijke) situaties van kindermisbruik en brengt zo nodig de juiste hulp op gang voor het kind. De AMK's reageren ook op signalen van derden omdat kinderen zelf vaak niet vertellen dat zij misbruikt worden.

Als ouderen bellen over iets wat hen als kind is overkomen, verwijst het meldpunt door naar Slachtofferhulp Nederland. Veertien mensen maken of maakten gebruik van het hulpaanbod van Slachtofferhulp Nederland. De gegeven hulp varieert van praktische ondersteuning bij strafrechtelijke stappen tot het doen verkrijgen van specialistische psychiatrische hulp om vroegkinderlijke trauma's te verwerken.

De commissie heeft de indruk dat de hulpverlening op dit moment naar behoren werkt.

Bijlagen

1. Onderzoeksplan
2. Afspraken met het OM